

2. Nazorni nauk.

Krivo rezalo, kratko držalo?

Kdor ne ugane, ta vé kaj malo, kaj je to! Kaj ima rezalo? Ali ima nož krivo rezalo? Kaj ima še rezalo? Ali ima kosa krivo rezalo? Kaj ima torej krivo rezalo in kratko držalo? Kakšno držalo ima srp? Iz česa je rezalo? Iz česa je držalo? Čemu rabimo srp?

XV. š. — šilo.

1. Pripovedovanje.

Jurijče in Zorka.

Jurijče je bil hudoben deček. Velikokrat so ga kaznovali v šoli in doma, če se je zvedelo, da je jemal ptičja gnezda in brezčutno gledal, kako so ubogi ptički žalostno čivkali in plaho iskali mladičev,

katere je bil že zdavna potisnil v žep! Kolikrat so ga kregali ljudje, če je lučal kamenje na kure in pse! Ali nič ni pomagalo. Jurijče je ostal vedno isti hudobnik. Zategadelj ga ni maral nihče. Pridni in uljudni otroci so se ga izogibali že od daleč, zlasti Zorka, modrooka, živahna, plavalasa deklica, ki je rada s svojim kruhom pitala uboge ptiče. Bala se ga je posebno zato, ker jo je dražil. Kaj rad je namreč lučal kamenito točo, kadar je potresala krilatim gostom, da so se hipoma razpršili.

Zorka je imela ljubeznjivega psička. Snežnobel je bil, samo na levem ušesi je imel črno liso.

Jurijče ga je rad vabil k sebi. Kadar pa je bil dosti blizu, polil ga je s tinto ali z barvilom.

Lj. Stiasny.

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

6. Valenštajn. Dramatično delo. Spisal Miroslav Šiler. Poslovenil France Cegnar. V Trstu. Založila tržaška Čitalnica. Tisk avstrij. Lloyd. 1866. 8. 421. — „Komur je znana dovršenost Cegnarjevih prevodov Šilerjevih tragedij „Marija Stuart in Viljem Tell“, ta je gotovo z nami vred željno pričakoval njegove prestave Šilerjeve trilogije „Valenštajn“, ktereга prvi del „Valenštajnov ostrog“ je že pred dvema letoma zagledal beli dan. Od vseh prijateljev Cegnarjeve muze živó zaželeno delo je prišlo pred kratkim časom na svitlo s pripomočjó znanega slovenskega rodoljuba J. Kalistra — kteremu bodi za to čast in hvala — ker bi bilo morda brez njegove pomoči Slovencem še delj časa skrito ostalo. Kar se tiče prevoda, reči se mora o njem, da je na vse strani popolnoma dovršen. . . Kar se pa tiče novih

oblik, ki so rabile pesniku v pričujočem delu (p. dejanije, čelovek, notranjest itd.), teh mu sosebnó v lepoznanškem delu nikakor ne moremo potrditi, saj jim je celó g. Levstik v svoji slovnici samo pod črto ali v opazkah mesto dal. Nekatere izmed njih se s časom brez dvombe obležejo slovenski pisavi; njih večina pa je s staro slovenščino zamrla, čemú tedaj z mrtvimi med žive, ker zbuja samo nejevoljo med bralci in begajo toliko potrebno edinost itd. (Glasnik 1866 str. 379)“.

Da so v šolska „Berila ali v Cvetnike slovenske slovesnosti“ (Bleiweis, Janežič, Navratil itd.) radi sprejemali Cegnarjeve izvrstne umotvore izvirne in prestavljene, to se vé.

V Trstu je marljivo deloval v narodnih društvih ter pomagal pri slovenskih časnikih, celó s političnimi se-

stavki in razpravami; na pr. Ilirski Primorjan l. 1866: Prihodnja avstrijska politika. Slovenstvo v Trstu. Isterske zadeve. Tržaškej okolici zastran delalcev furlanskih itd. Staro leto. Komedijski na travniku pri sv. Ivani zunaj Trsta v letu 1866 (V kolobarji sedé lev, medved, koza, lisica, prasec, mačka, osel, sokol in še več drugih živali in zveri). Odprto pismo gospodu Godini, Tržaškega „Ljudomila“ vredniku, češ, Vi pravite, da jaz naš lepi jezik pačim in kazim, naj bi se mi vzela učiteljska služba na državnej gimnaziji itd., kar vendar poznej nekoliko popravlja (str. 96) itd. — Primorec l. 1867: Na novega leta dan. Zoper „Triester Ztg.“ o Slovanih. Zoper Napoleona. Trst z okolico. Avstrija, kam greš (po dualizmu)! Narodnosti ideja. O jeziku v šolah in uradnih. O pollaščevanji Trsta in okolice. — L. 1868: Novo leto. Cesar Maksimilijan. Memento Slovincem. O slovanski Avstriji. Slovenskim državnim poslancem. Posebej gosp. državnemu poslancu Luki Svetcu. Slovenskim roditeljem v Trstu. O Srbiji. O slovstvu slovenskem p. Glasnik, Cvetnik itd. — L. 1869: Volitve v mestno svetovodstvo. O tem potrebna opomba nasproti „Triester Ztg.“ Govor v kolonskej Čitalnici. V delalskem društvu o glavnem zboru itd. — Tako je sodeloval pri „Edinosti“ od l. 1876, kjer je na pr. l. 1878 št. 22 ponatisnjena Čestitka Gosp. Dr. Ivanu Bleiweisu k sedemdeseti obletnici dne 19. oktobra z adresno, katero mu je v krasnem okviru posebna Tržaška deputacija izročila v Ljubljani itd. —

Skrbno je Cegnar pilil in popravljal svoje poezije, Marijo Stuart baje vso preuredil, mnogo novih pesmi zložil. V rokopisu hrani opero „Campo“; tako ima mnogo kozaških dumk prevedenih iz ruskega, nekaj iz novogrškega itd. — Dramatično društvo je spravilo na svetlo igro „Deborah“; J. Krajec v „Nar. Biblioteki“ vnovič roman „Koliščina in stepe in Babico“ l. 1884; Edinost „Viljem Tella“ l. 1886 itd. — „Kvara, pravi L. Žvab v Do-

datku, da so Pesmi Cegnarjeve iz l. 1860 denes uže tako redke, in mni se nam, kà bi bilo jako zahvalno vse slovensko razumništvo podjetnemu knjigotržcu, ki nam jih z nova obavi!“ — V dokaz, da priznavajo njegove velike zasluge za razvitek slovenske književnosti, piše ondi (str. 40), napravili so mu 3. dec. 1883 v tržaškej čitalnici slovenski in hrvatski čestileci slovesen večer. Gospod Viktor Dolenc razloži o tej priliki v kratkih a točnih potezah njegove literarne uspehe na pesniškem in slovničnem polji, oznani mu, da mu prijatelji darujejo v mali spomin na steni visečo oljnato podobo, na kateri ga je gosp. Kavš jako lepo in naravno naslikal, ter napósled izrazi govornik v imeni vseh navzočnih srčno željo: Bog poživi Cegnarja še mnogo let slovenskemu narodu v čast in na korist!

*

Nekatere iskricice, prave slovstvene kresnice, krasne po pomenu in po obliki, naj se iz Valenštajna pokažejo tudi tukaj na hvalo prelagatelju Fr. Cegnarju:

Život ozbiljen, bodra je umetnost.

V okrogli tesnem se razum oži;
Z namenom večim tudi človek raste.

Za ukánijem hodi vekánije.

Le malo

Jih je, ki vladati sami se znajo
I rabiti razum razumno.

Duh nizki se pogrezne v lastne male
Skrbi, koristi i dobičke.

Verjemi, svoje

Osode zvezde imaš v lastnih prsih.

Da, ima domovino Avstrijan,
I ljubi jo, i vé, zakaj jo ljubi.

Tudi

Pobožnost ima čislane junake,
Enako, kakor slava, kakor sreča.

Vojna

Je strašna šiba iz nebes poslana,
Al dobra, kakor druge božje šibe.

Mladosti

Svet ozek je, možgani so široki.

Pogublajo me prijatelji moji
Goreči, ne sovražniki črteči.

Pogum život zastavlja, ne vesti.

Moritev časi
Je kraljem všeč, nikoli ne morilec.

Nič trdno, stanovitno ne stoji
I vse razpada, koder vere nej.

Resnice glas posnema večkrat duh
Laži, da nas prevari, preslepi,
I seje prekanljive govoriče.

Človeka lastna volja
Veliča ino niža.

Kder je
Svobode mnogo, tam je tudi mnogo
Zablode. Al dolžnosti ozka pot
Je varna.

Čas je človeku angel. Sodbe nagla
Vršitev pristuje le Bogu, ki
Se ne sprominja!

O, ako vas srcé svari, slušajte
Ta glas njegov! Sreč je božji glas;
Človeško delo je le pameti
Presodek.

Često pride
Iz slabih ust besede dobre glas.

*

„Ako prebiraš krepko, blagoglasno besedo slovenskega prevoda, zares čudil se boš, s koliko vernostjo je naš pesnik visoki duh nemškega klasika posnel, pravi Janežič (Glasn. 1866 str. 379); pri vsem tem je vendar prestava tako naravna, tako lahko umevna in svojstvu našega jezika tako primerna, da misliš najizvrstniše izvorno delo pred seboj imeti“. — Žal mi je in sram nas mora biti, ako je res, kar pravi L. Ž., da slovenskega „Valenštajna“ leži še mnogo izvodov na razpolaganje in ponižno čaka zmernega kupea (str. 39)!!

Toliko bodi tû o Cegnarju. Kar je še več storil ob Adriji, popiše naj kateri ondotnih rodoljubov. — V latinskih šolah se je živo v nemal za Koseskega poezije, ki so prihajale takrat na dan po Novicah. Trudil se je ga posnemati, in ga je tudi zlasti v jeziku slavno prekosil. Kako hvaležen mu je bil, kaže naj k sklepu n a-

grobni govor, ki ga je imel pesnik France Cegnar pri pogrebu slovenskega pesnika Jovana Vesel-Koseskega:

Z britkim srcem izročamo hladni zemlji smrtne ostanke moža, o katerem veljajo Horacijeve besede: Non omnis moriar. In v resnici, on nam, našemu narodu ni umrl, on živi in bode živel na veke, ker njegova dela so nesmrtna. Minolo je 40 let — takrat so bili osorni časi, povsod ledina neizorana, s kamenjem posuta, s trnjem zarastla, slovenska Vila je imela uklenjene roke in solzno oko — minolo je, pravim, štirideset let, ko je ta mož, na kterege rakev zdaj točimo gorke solze, vstal, kakor izvoljeno višje bitje, iz srede našega pozabljenega, tlačenege naroda, ter mu v navdušenih pesnih klical: Zbudi, predrami se, vstani moj narod, zarja poka, dan se dela! In narod se je zbudil, predramil, vstal je in zamaknjen poslušal krasno doneče glasove, glasove, ki so doneli po vseh zemljah, v katerih si je postavil dom Slave sin. Kakor spomladi cvetje po širnih planjavah, tako se je širila narodna zavest in ljubezen do domovine; žarelo je oko starcu, ponosno je vzdignil glavo mož, in navdušeno z ognjem svetega rodoljubja je kipelo srce mladenču; preroben je bil slovenski svet! — vse to čudo so delale drazega ranjcega krepkdoneče, navdušene pesni. A njega, ki smo ga zdaj na zadnji njegovi poti s toliko britkostjo tu sem spremili, ni dičilo le sveto rodoljubje, nič manjše veljave nema čista njegova morala, bil je mož in človek po božji in ljudski volji: Bogu slavo, možu veljavo, ženi zvestobo, otroku ljubezen, tako je govoril, učil in priporočal. Iz vseh njegovih del veje goreča ljubezen do vsega človeštva, na njegovem praporu se vije oljičin brst z geslom: Mir zvonjenje prvo bodi!

O, da bi naši rojaki, ki so ljudstvu voditelji in učitelji, vedno visoko nosili to znamenje miru in sprave, da bi nikdar srca ne odpirali zapeljivemu pohlepu, ki

v sedanjih časih s toliko silo pritiska na narod, da mu vrata ulomi!

Je-li naključje, da se je tak mož in v takem času porodil slovenskemu narodu? Ne, to ni naključje, treba ga je bilo, narod ga je potreboval, in ker je narod zdrav, čil, Bogu udan in ima tedaj poroštvo do boljše bodočnosti, zato mu ga je

dala božja previdnost. — Ni li pomenljivo, da je med vsemi tovariši svoje mladosti zadnji zapustil radosti in težave tega sveta? Da zadnji je bil, a od danes bode prvi. Njegov duh se raduje v nebeških visočinah, njegova dela so ostala med nami v nesmrtni slavi. — Mir njegovemu prahu! Večna luč njegovemu duhu! Slava! „Edinost“.

Vprašanja in odgovori.

Dvanajsto vprašanje. Kje je bil landeški grad, o katerem je pravljica v »drugem berilu« v 151. vaji? (G. F. St.)

Odgovor. Lindeck je razvalina v občini Vrpete (694 m nad morjem) vzhodno od zaselka Lipa (od tod tudi ime nekdanjemu gradu) in jugovzhodno od Vitanj. Grad Lindeck so razdejali Madžari L 1446 pod vodstvom Ivana Hunyada. Po njem se je imenovala posebna plemenita rodovina, ki je imela tudi še druge gradove, n. pr. Frankolovo (Sternstein), Riegersburg (L 1363), Neudau (1554) in Kalberg (1565).

Landegg (slov. Strmstan?) je zaselek v občini Nova Cerkev in stoji severovzhodno od slutnega gradu Lemberg (Lengenber), ki je bil nekdy središče obširne gosposčine, spadajoče k škofovi mizi pri Sv. Hemi (Krsko, Gurk).

V Landeku ni nikakih razvalin. Torej ne moremo odločno povedati, ali se imenovana pravljica tiče »Lindecka« ali »Landegg« ali morda kakega drugega grada. Ako bi bilo kakemu g. tovarišu kaj več o tem znanega, prosimo ga, da nam to naznači. S. R.

Trinajsto vprašanje. Kje bi se dobila dobra karta zvezdnatega neba in koliko stoji? G. F. D.

Odgovor. Tak zemljevid se nahaja v vseh večjih atlantih. Ako bi pa želeli stenski zemljevid, priporoča

se »Wetzels Wandkarte für den Unterricht in der mathematischen Geographie«, ki je aprobiran in se more naročiti pri večjih knjigotržcih. Cena v mapi 12 gld.

Štirinajsto vprašanje. Kako se imenuje najsvetlejša in največja zvezda, ki se vidi zvečer in še čez polnoč na južni strani neba? G. F. D.

Odgovor. O tem času je dotična zvezda jupiter. Ker se pa razmerje leže zemlje k zvezdnatemu nebu menjuje, je v poletnem času ona zvezda venera (večernica ali danica.)

Petnajsto vprašanje. Dve leti že čakam, kdaj in kje bom dobil pristojno mi jedilno shrambo, a ni je še; na katerem mestu hočem potrkati, da bode hitrejši uspeh? G. K. E.

Odgovor. § 33. deželnega zakona od dne 29. malega travna 1873. l. št. 22 določuje, da ima šolski voditelj pravico do stanovanja iz dveh sob in potrebnih zdravenskih prostorov. Kateri so ti »zdravenski prostori,« ta § ne določuje dalje, a vender je jedilna shramba potreben prostor. V nekaterih krajih pač nadomestuje jedilno shrambo klet ali pa narobe. Seveda mora v tem slučaju klet za to uporabo tudi primerna biti. Obrnite se v tej stvari na krajni šolski in če tu nič ne opravite, na okrajni šolski svet.

Književnost.

Nastenske zoologične podobe. Založil Karl Jansky v Taboru na Češkem.

Te stenske table so našemu učiteljstvu večinoma znane. V letošnji učilski razstavi na I. mestni šoli v Ljubljani jih je bilo mnogo razstavljenih. Table so barvano tiskane, 64 × 90 cm velike in podobe jako karakteristične. Prilepljene so na močen popir, da jih ni treba na platno napenjati in so pripravljene za obešanje. Smejo se tudi z vodo in gobo čistiti. Na

zadnji strani so živali imenovane v vseh avstrijsko-ogrskih jezikih. Cena je nizka, kakor pri nikakršnih sličnih tablah drugih založnikov. Pet tabel skupaj, katere se morejo povoljno izbrati, stoji 2 gld. 50 kr., posamezna tabla 60 kr. Marljivi založnik je ravnokar izdal 13. in 14. »sešit«. Skupaj je torej doslej izšlo 70 tabel. Da si morejo šolska vodstva, ki želé katere teh tabel za šolo naročiti, laže izbrati kar potrebujejo, navajamo tu imenik vseh tabel. Zvezda *) po